

Byråchefen
Jörgen Buhre**Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Västervik
Norra, den 19–20 september 2011**

Deltagare från JO

Närvarande från Riksdagens ombudsmannaexpedition: byråchefen Jörgen Buhre samt föredragandena Mats Mossfeldt (protokollförare), Moa Skerfving och Anna Sollerborn.

Den 19 september**Inledning**

Inspektionen inleddes med att JO:s tjänstemän togs emot av kriminalvårdschefen Åsa Lindberg, kriminalvårdsinspektörerna Magdalena Duarczka, Richard Göransson, Thomas Ottosson, Gustaf Robertsson, Kjell Skogö, Cecilia Wahlström och Magnus Öhman, tf. kriminalvårdsinspektörerna Susanne Möller, Kristian Nilsson och Michael Sjögren samt klienthandläggarna Janne Andersson och Anette Petersson.

Jörgen Buhre redogjorde för syftet med inspektionen och förklarade därvid bl.a. att inspektionen, som genomförs på uppdrag av chefsJO Cecilia Nordenfelt, i första hand utgör en uppföljning av den inspektion som gjordes av anstalten 2008.

Åsa Lindberg redogjorde för organisationen och förhållandena i anstalten i enlighet med aktbilaga 4. Därutöver anförde hon i huvudsak följande. Anstalten tillhör i dag säkerhetsklass C. Att anstalten har klassats upp från D till C-klass har medfört att fler långtidsdömda samt intagna med utvisning i domen placeras i anstalten. I slutet av strafftiden upplever majoriteten av de utvisningsdömda en stor psykisk påfrestning. I februari 2010 begick en intagen som väntade på utvisning självmord i anstalten. För att intagna som mår psykiskt dåligt ska få hjälp samarbetar anstalten med psykiatri. Samarbetet har dock ”darrat” något. Psykiatri kan exempelvis komma till slutsatsen att en intagen inte mår psykiskt dåligt, men anser samtidigt att han ska stå under sekundbevakning. Anstalten har emellertid inte rätt att under givna förutsättningar sekundbevaka en intagen.

Gustaf Robertsson tillade bl.a. följande. Anstalten har inte haft många suicidförsök. De flesta intagna som mår psykiskt dåligt fångas upp tidigare och sätts under

sekundbevakning. Anstalten har, sedan den klassades upp till C-klass, i större utsträckning tagit emot intagna som tillhör grupper som kännetecknas av grov organiserad brottslighet. Detta kräver en helt annan kriminalvård än tidigare.

Åsa Lindberg anförde vidare följande. Handläggningstiderna för ansökningar om telefon- och besökstillstånd har tidigare varit något långa, men anstalten har avsatt resurser för att komma till rätta med problemet. Detta har fått önskad effekt. Den genomsnittliga handläggningstiden i tillståndsärenden påverkas dock av att flera intagna är dömda för att ha misshandlat eller utövat andra former av kontrollerande beteende mot någon som de har eller har haft en nära relation till. Då de sedermera ansöker om besöks- eller telefontillstånd till närstående blir utredningarna, s.k. brottsofferslussutredningar, därför mer omfattande med en längre handläggningstid som följd. Vad beträffar sysselsättningen har anstalten, p.g.a. svårigheter att hitta arbete till intagna, ännu inte uppfyllt sin målsättning att 100 intagna ska arbeta i verkstaden. Sysselsättning bedrivs vidare genom studier i lärcentrum. Intagna erbjuds också möjlighet att delta i yoga- och sysselsättningskurser. Anstalten har numera ett bibliotek. De flesta intagna besöker biblioteket själva. En bibliotekarie besöker också vissa avdelningar med en bokvagn. Det finns en fukt- och mögelproblematik i anstalten. En lokal i lärcentrum saknar ventilation och kan därför inte tas i bruk. Fastighetsägaren har kännedom om detta, men tillräckliga åtgärder har ännu inte vidtagits från dennes sida.

Cecilia Wahlström anförde att intagna numera ges möjlighet att röka på balkongerna. Detta har medfört att den icke tillåtna rökningen och därmed sammanhängande sabotage på elektrisk utrustning har minskat drastiskt.

Beträffande posthanteringen uppgav Gustaf Robertsson att posten vidarebefordras till kansliet samma dag som den kommer till anstalten. Efter genomgång av posten lämnas den, absolut senast kl. 13.30, till respektive avdelning för utdelning till intagna. I vissa fall kan det dock på grund av olika granskningsåtgärder ta längre tid att vidarebefordra inkommen post.

Kristian Nilsson anförde bl.a. följande. Då en intagen lämnar en hemställan till personal registreras den i Kriminalvårdens klientadministrativa system, KLAS. Hemställan behandlas sedan, varefter den intagne får ett svar på densamma. Anstalten underrättar inte alltid intagna skriftligen om sitt ställningstagande. Exempelvis ville en intagen, som hade begärt att få besöka sjukvården och därefter fick göra detta, ha ett skriftligt besked i saken. Av förklarliga skäl fick han inte något skriftligt beslut. Ibland underrättar ansvarig kriminalvårdsinspektör en intagen om fattade beslut, ibland gör den intagnes kontaktperson det.

Cecilia Wahlström tillade att samtliga hemställningar inte registreras i KLAS. men att anstaltens policy är att hellre registrera för mycket i KLAS än för lite.

Richard Göransson tillade att anstaltens rutiner för underrättelse av beslut till intagna fungerar bra.

Åsa Lindberg uppgav att intagna generellt tycker att anstalten erbjuder god sjukvård. Intagna har i anstalten möjlighet att besöka läkare, tandläkare och psykolog.

Gustaf Robertsson tillade att det finns en god tillgång till sjukvård i anstalten och att väntetiderna för att få besöka sjukvården är korta. Om en intagen blir sjuk samtalar vakthavande befäl antingen med sjukvården internt eller med sjukvårdsupplysningen, då medicinska bedömningar ska göras av för ändamålet utbildad personal.

Thomas Ottosson anförde vidare att det är kriminalvårdsinspektören som bedömer om en intagen ska sjukskrivas eller inte. Det är vanligt förekommande att intagna som sjukankmäler sig vill sitta i allmänna utrymmen och spela kort, men anstaltens uppfattning är att intagna ska vistas i sina bostadsrum om de är sjukskrivna.

Åsa Lindberg uppgav att det tidigare var vanligt med bråk mellan intagna, men att dessa numera har minskat. Hot förekommer och har blivit grövre i samband med att klientelet i anstalten blivit ”tyngre”. Under sommaren 2011 har hotelser även framförts mot personal. Hot mot personal är vanligast förekommande i samband med flyttning av intagna till avskildhetsavdelningen. Det är vanligare i dag än tidigare att personal anmäler framförda hot.

Thomas Ottosson uppgav att ärenden i vilka JO riktar kritik mot anstalten noga följs upp. All kritik redovisas inför personalen. Anstalten granskar också i vilken typ av ärenden kritik framförs för att lokalisera om exempelvis någon avdelning är överrepresenterad eller något ärendeslag är det.

Jörgen Buhre redogjorde härefter kortfattat för verksamheten vid Riksdagens ombudsmannaexpedition.

Granskning av handlingar

JO:s medarbetare granskade stickprovsvis handlingar i ärenden rörande placeringar i avskildhet samt i s.k. misskötsamhetsärenden avseende 2011.

Den 20 september

Samtal med personalföreträdare

JO:s medarbetare samtalade med anstaltens vice huvudskyddsombud samt lokala representanter för ST och SEKO.

Samtal med brottsofferslussutredare

Moa Skerfving och Anna Sollerborn samtalade med Johanna Wiberg, en av anstaltens två brottsofferslussutredare. Hon redogjorde för brottsofferslussverksamheten och handläggningen av brottsofferslussärenden.

Rundvandring

JO:s medarbetare förevisades det rum i vilket bl.a. kroppsvisitationer av besökare genomförs.

Cecilia Wahlström uppgav att anstalten inte skriftligen underrättar besökare om att besök kan villkoras med att besökaren exempelvis ska genomgå kroppsvisitation. Information om detta finns emellertid i den samtyckesblankett som skickas ut i samband med att en intagen ansöker om besökstillstånd. Information om vad som gäller vid besöken finns även i de lokala ordningsreglerna. Besökare informeras också muntligen om besöksrutinerna innan ett besök.

Kriminalvårdaren Tom Revelj uppgav bl.a. följande. Någon begränsning av när bokning av ett besök kan ske finns inte. De intagna bokar själva besöken. Anstaltens tider för genomförande av obevakade besök är tisdagar och torsdagar mellan kl. 16.00 och 18.00 och onsdagar mellan kl. 13.00 och 17.00. Tiderna för bevakade besök är helger mellan kl. 9.00 och 17.00. Möjlighet till bevakade besök finns även i form av en "kortvariant" på helger mellan kl. 13.00 och 17.00.

Gustaf Robertsson anförde vidare följande. Vissa besökare kommer slentrianmässigt för sent till planerade besök. Anstalten har därför infört rutiner som innebär att besökare avvisas om de anländer mer än en timme sent till ett planerat besök. Undantag kan göras för det fall besökaren hör av sig till anstalten och berättar om den sena ankomsten.

Avskildhetsavdelningen förevisades. På avdelningen hade ett bostadsrum försetts med två träningsmaskiner för att intagna som placeras i avskildhet ska kunna beredas möjlighet till fysisk aktivitet under placeringen. På avdelningen fanns vidare en mindre samling böcker.

Gustaf Robertsson uppgav att avskildhetsavdelningen hade byggts om och att antalet s.k. hårdisoleringsceller nu är färre än tidigare. Av avdelningens fjorton bostadsrum utgör numera sex stycken hårdisoleringsceller, inklusive spännbältescellen. Intagna som placeras i avskildhet under längre perioder har lättnader i avskildheten. De omprövningar av beslut om placering i avskildhet som ska göras var tionde dag görs av ansvarig kriminalvårdsinspektör. Några fasta rutiner för att tillse att omprövningar görs var tionde dag finns inte, utan varje kriminalvårdsinspektör har egna rutiner. Läkareundersökning av intagna på avskildhetsavdelningen görs regelbundet då sjukvården besöker avdelningen en gång per vecka.

Tom Revelj visade en aktivitetslista för avskildhetsplacerade intagna och uppgav att de, varje dag efter frukost, på listan får uppge vad de önskar göra under dagen, exempelvis kontakta sin advokat.

Besöksavdelningen, bl.a. rum för bevakade och obevakade besök samt besökslägenheter, förevisades därefter.

Samtal med intagna

JO:s medarbetare samtalade med förtroenderåden på höghusets plan 7 samt avdelningarna H43, H52 och H53. Därutöver samtalade medarbetarna med en

intagen på avdelning H52 och en intagen på höghusets plan 6. De intagna hade i förväg gett in skriftliga underlag för samtalen, se aktbilagorna 5–12.

Under samtalen framfördes bl.a. följande klagomål.

Handläggningstider

Långsam handläggning är vanligt förekommande i de flesta ärendeslag, t.ex. förråds-, tandvårds- och tillståndsärenden. Exempelvis fick en intagen, som ansökt om tandvård, vänta i två månader innan hans ansökan behandlades. Handläggningstider i tillståndsärenden kan uppgå till tre månader och i förrådsärenden till tre veckor.

Utformning av beslut, underrättelse om beslut samt innehav av handlingar i bostadsrummen m.m.

Intagna får inte kopior av besluten i samband med delgivning. De får vidare inte inneha kopior av besluten i bostadsrummen, vilket försvårar för den som vill begära omprövning av eller överklaga ett beslut. Ibland vill intagna diskutera anstaltens beslut med beslutsfattaren, men namnförtydligande saknas många gånger i besluten, varför intagna ofta är osäkra på vem som är beslutsfattare.

En intagen, som önskade få en kopia av sin verkställighetsplan, uppgav att han endast hade fått se den en kortare stund på en datorskärm.

Kontaktmän

Intagnas kontaktmän sköter sina uppdrag med olika stort intresse. Det är oerhört svårt att få tag i vissa kontaktmän. En intagen fick, sedan han placerats i anstalten, vänta i cirka sex månader innan han fick tala med sin kontaktman.

Förhållanden i anstalten för intagna som är dömda till utvisning efter avtjänat straff

Förhållandena i anstalten är generellt sämre för intagna som är dömda till utvisning efter avtjänat straff. Dessa får t.ex. inte i samma utsträckning som övriga delta i anstaltens behandlingsprogram.

Personalens engagemang

Viss del av anstaltspersonalen är inte engagerad i sitt arbete. Det förekommer att anstaltspersonalen ser på TV eller spelar kort i stället för att hjälpa intagna i olika hänseenden. En intagen, som under en längre period har begärt att få kontakt med brottsofferslussutredarna, har exempelvis nonchalerats av avdelningspersonalen.

Tillgång till tillämpliga bestämmelser, m.m.

Intagna har inte tillgång till tillämpliga lagar, förordningar och föreskrifter. Det bör finnas kopior av dessa i de allmänna utrymmena på avdelningarna. Intagna har vidare, utan framgång, begärt att få förarbetena till den nya fängelselagen. De kriminalvårdare som begäran har framförts till har uppgett att de inte vet vad förarbeten är och har därefter inte brytt sig mer om saken.

Besök i anstalten

Anstalten har infört rutiner som innebär bl.a. att antalet vuxna besök begränsas.

Kläder

De kläder som tillhandahålls av anstalten är både slitna och för små. Problemet har påtalats men inte åtgärdats av anstalten.

Fukt i anstalten

På grund av en fuktskada har ett par bostadsrum i anstalten stängts, men personalen har inte vidtagit några andra åtgärder. Det förekommer att intagna dagligen har huvudvärk. Anstalten måste göra fuktmätningar i lokalerna.

Behandlingsprogrammen

Många intagna är intresserade av att arbeta med sin problematik och motiverade att delta i behandlingsprogram. Det finns emellertid ett flertal omotiverade intagna som får delta i behandlingsprogrammen. För den som vill arbeta med sin problematik blir det väldigt jobbigt att genomgå behandlingsprogrammen med intagna som inte har samma inställning. Önskemål finns därför att intagna som är motiverade att delta i behandlingsprogrammen placeras på en avdelning och intagna som är omotiverade på en annan avdelning.

Bristande sysselsättning

Det råder brist på sysselsättning i anstalten och den sysselsättning som erbjuds är inte alltid adekvat. Anstalten borde kunna utöka storleken på skolklasserna. Dessutom borde anstalten på ett bättre sätt kunna ta tillvara olika kompetenser hos intagna för att därigenom skapa sysselsättningsmöjligheter. T.ex. finns det för närvarande en intagen som har genomgått en smidesutbildning, och han skulle kunna undervisa andra intagna under förutsättning att de själva bekostade eventuellt utbildningsmaterial.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare sammanträffade med Åsa Lindberg, Richard Göransson, Thomas Ottosson, Gustaf Robertsson, Cecilia Wahlström, Magnus Öhman, Janne Andersson och Anette Petersson.

Jörgen Buhre redogjorde inledningsvis för vad som framkommit vid den granskning av handlingarna som gjorts stickprovsvis. Han informerade därefter om de iakttagelser som gjorts och om de frågor som tagits upp av intagna.

Cecilia Wahlström uppgav att brottsofferslussärenden oftast tar mellan fyra och sex veckor att handlägga. Kriminalvårdens huvudkontor har framfört att anstalten ibland brister i sin kommunikering inför beslut i dessa ärenden. Åsa Lindberg tillade att anstalten ska utreda frågan.

Thomas Ottosson uppgav att handläggningen av ett förrådsärende som absolut längst tar sex dagar. Beträffande handläggningstider i tandvårdsärenden anförde Richard Göransson att anstalten alltid fattar beslut i ärendena i nära anslutning till

ansökan, men att det kan dröja innan det finns lediga tandvårdstider. Tandläkaren har åtta tider på tisdagar varje vecka, och intagna i behov av tandvård tilldelas normalt första bästa lediga tid av anstalten. Det är således inte upp till tandläkaren att avgöra i vilken ordning patienterna ska prioriteras. Kriminalvårdsinspektörerna för fortlöpande samtal med varandra, och om en intagen har behov av akut tandvård kan han prioriteras i tandvårdskön. Då akut tandvård är nödvändig beslutar emellertid anstalten i regel att vården ska ges av en extern tandläkare.

Avseende intagnas klagomål att de inte får inneha beslut m.fl. handlingar i bostadsrummen, anförde Janne Andersson bl.a. att intagna tillåts inneha handlingarna i bostadsrummen över natten om de så önskar. Uppgiften att det saknas namnförtydligande på beslutsfattare är inte korrekt. Aktuellt klagomål måste i stället avse meddelanden från besöksbokningen, dvs. då intagna meddelas av vakthavande befäl att besök inte kan medges p.g.a. platsbrist. Vakthavande befäl har sedan tidigare underrättats om de intagnas klagomål i detta avseende.

Gustaf Robertsson tillade att skälet till att intagna ges möjlighet att inneha handlingar i bostadsrummen över natten, men inte gärna i större utsträckning än så är att det har förekommit att intagna blivit pressade av andra intagna att begära att få inneha kopior av exempelvis domar och beslut.

Cecilia Wahlström uppgav att intagna har möjlighet att ta del av en kopia av sin verkställighetsplan. Den intagne som till JO:s medarbetare framfört att han inte har fått del av sin verkställighetsplan har visst fått detta. Uppgiften att han endast fått se verkställighetsplanen en kortare stund på en datorskärm är inte korrekt.

Vad beträffar intagnas svårigheter att få tag i sina kontaktmän uppgav Åsa Lindberg att det över sommaren emellanåt kan vara svårt för intagna att få tag i sina kontaktmän, men att detta normalt sett inte ska vara fallet. Anette Petersson tillade att vikarierande kontaktmän utses då en ordinarie kontaktman är frånvarande. En vikarierande kontaktman kan dock, då den ordinarie kontaktmannen har en kortvarig frånvaro, hänvisa en intagen till den ordinarie kontaktmannen, då denne oftast är bättre insatt i den intagnes situation och olika frågor förknippade därmed. Richard Göransson uppgav vidare att intagna många gånger i stundens ingivelse vill tala med sin kontaktman men att detta självfallet inte alltid är möjligt.

Anstalten tillbakavisade påståendet att förhållandena i anstalten är sämre för intagna som är dömda till utvisning efter avtjänat straff. Åsa Lindberg uppgav att skälet till att vissa intagna med utvisning i straffet inte ges möjlighet att delta i olika behandlingsprogram, t.ex. IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme), är att de inte har tillräckliga kunskaper i svenska språket. Detta är ett krav för att få delta i ett flertal behandlingsprogram. Ett annat krav för att få delta i programverksamheten är vanligtvis att den intagne kan fullfölja ett program under resterande strafftid.

Anstalten tillbakavisade vidare påståendet att viss del av anstaltspersonalen inte är engagerad i sitt arbete. Gustaf Robertsson uppgav att det förekommer att persona-

len ser på TV eller spelar kort tillsammans med intagna, eftersom personalen jobbar ”riktat” för att vistas med intagna.

Anette Petersson uppgav att det inte är korrekt att en intagen, som begärt att få kontakt med brottsofferslussutredarna, har nonchalerats av avdelningspersonalen. Det är till och med så att brottsofferslussutredarna arbetar på den angivna avdelningen. Anette Petersson framhöll i sammanhanget att den intagne typiskt sett inte behöver kontakta brottsofferslussutredarna, då utredarna kontaktar den intagne när utredningen fortskrider.

Janne Andersson meddelade att tillämpliga lagar, förordningar och föreskrifter finns på samtliga avdelningar. Förarbetena till fängelselagen finns emellertid inte. Cecilia Wahlström uppgav att anstalten ska undersöka möjligheten att införskaffa aktuella förarbeten till sitt bibliotek.

Janne Andersson uppgav att det är korrekt att anstalten har infört rutiner vilka innebär bl.a. att antalet vuxna besök begränsas. Gustaf Robertsson anförde att skälet härför är att anstaltens besöksvakt inte ska ställas mot en överlägsen numerär.

Åsa Lindberg anförde att anstalten har beställt kläder som ännu inte levererats, och att detta är anledningen till att vissa kläder inte bytts ut. Hon anförde vidare att problemen med dålig ventilation och fukt i anstalten främst är en fråga för hyresvärderna. Fuktmätningar görs kontinuerligt i lokalerna. Anstalten skulle gärna utöka verksamheten i lärcentrum, men en lokal saknar ventilation och kan därför inte tas i bruk.

Beträffande deltagande i behandlingsprogram anförde Anette Petersson att det givetvis vore optimalt om samtliga deltagare i programmen är motiverade, då resultaten av behandlingsprogrammen oftast blir bättre ju fler motiverade intagna som deltar. Thomas Ottosson tillade att det alltid finns intagna som inte är motiverade att delta i anvisade behandlingsprogram. Man kan dock ha nytta av en blandad grupp med motiverade och mindre motiverade intagna, då de som är motiverade ofta drar med sig de som initialt är mindre motiverade.

Inspektionen avslutades kl. 16.30.

Chefsjustitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt underrättades om vad som förekommit i samband med inspektionen, varvid följande antecknas:

Anstalten tillhandhöll under inspektionen utdrag ur kriminalvårdsregistret (KVR) avseende intagna på avdelning H27, vilka vistas i avskildhet på egen begäran. En genomgång av dessa utdrag med inriktning på att kontrollera att anstalten uppfyller kravet i 6 kap. 10 § fängelselagen (2010:610) på läkarundersökning av den som vistas i avskildhet under en sammanhängande tid av mer än en månad företogs. Med anledning av de iakttagelser som därvid gjordes togs den 21 september 2011

kontakt med Cecilia Wahlström, som lämnade vissa upplysningar. ChefsJO Cecilia Nordenfelt beslutade att fortsätta handläggningen av frågan om läkarundersökningar av intagna på avdelning H27 i ett särskilt upplagt initiativärende men fann i övrigt inte anledning att vidta någon åtgärd eller göra något uttalande med anledning av vad som framkommit i samband med inspektionen.